

המאמין והממאן

האדם נתון במתח מתמיד בין אמונה לאי־אמונה, ואין הדבר תלוי אלא בו. על גשר האמונה בעקבות סיפורו של ר' נחמן

מסוגל לעשות זאת. מעבר בנתיב כלשהו בארמה, שרוחבו כרוחב הגשר – לא היה עבודה בעיה כלל. מכאן ש"העיקר לא לפחד כלל". למדת כאן שהאויב הגדול שלך איננו מצוי בחוץ, אלא דווקא בתוך נפשך. הפחד, ובייחוד הספקות.

אם תרצה, תאמין

הגשר – משל הוא לאמונה. אתה זקוק לאמונה כדי לעבור, אבל את האמונה לא תקבל בחוץ אלא מתוך הנפש. ושוב, האמונה היא הוודאות הסובייקטיבית במצב של אי־ודאות אובייקטיבית מוחלטת. זה מצבם של הילדים שהתחלפו בסיפור, וכך קוראים אנו אצל תלמידו ר' נתן בהסברו לסיפור זה (ליקוטי הלכות, אורח חיים, ברכת השחר ג' עמ' 211):

שכל אלו החילופים והבלבולים נמשכין מבחינת היכלי התמורות... כמו עכשיו בדור הזה, שנתקיים "ותשלך אמת ארצה" והאמת נעדרת ונעשה עדרים עדרים של אמת עד שקשה מאד להבחין בין האמת והשקר, כל חד מה דמשער בלביה יכול להבחין מעט האמת לאמתו אם ירצה לבלי להטעות את עצמו ולהסתכל על האמת באמת, כמו שאמר רבינו ז"ל שכל מה שמגלין איזה אמת יש כנגדו שקר כי גם הרחוקים מאמת אומרים ג"כ לשונות כאלו.

אכן, אין אפשרות להשתחרר מהמאסר הסובייקטיבי, "כי אי אפשר לברר ולהוכיח האמת על ידי ראיות בשום אופן, כי הכל יכולין לסתור מחמת ה'ניצחון'". הכוונה ב'ניצחון' היא לדיאלקטיקה ולאפשרות להעמיד תמיד תיאוריה אלטרנטיבית. כנגד הסיפור שסיפרנו ניתן לספר תמיד מיתוס הפוך. כנגד החלטתנו הקודמת ניתן לספר "מעשיות של שקר והוכחות של שקר לסתור ולהעלים האמת ח"ו". אכן, "כנגד כל מעשה שמספרים מצדיקים יש כנגדו מעשה מרשעים שמספרין מהם גם כן כך", ועיקר ההבחנה הוא בלב "לכל חד כפום מה דמשער בלביה" (= מה שמשער בלבו).

אמנם תרגיש לפעמים את עצמך בלילה, והלילה הוא זמן שלטון השדים. והשרים האמיתיים – לימד אותנו ר' נחמן – הם הספקות. אבל בלילה אומרים "אמת ואמונה", כדברי הכתוב: "ואמונתך בלילות". אם תרצה תאמין. אתה יכול לראות את הנס, לקבל התגלות, למשש את ההשגחה, להרגיש את קרבת אי־לזהים, אך בסופו של דבר הכול יהיה תלוי בהכרעתך הסופית. רק אם תרצה, תאמין. ●

אני מבקש להביא לפניכם קטע מתוך אחד מסיפורי רבי נחמן מברסלב:

מעשה במלך אחד שהייתה שפחה אחת בביתו שהייתה משמשת את המלכה... והגיע זמן לידתה של המלכה, וגם השפחה הנ"ל הגיע זמן לידתה באותו העת. והלכה המיילדת והחליפה הוולדות, למען תראה מה תצמח מזה, ואיך יפול דבר... והחליפה הוולדות והניחה בן המלך אצל השפחה ובן השפחה אצל המלכה

כך נוצרת הסיטואציה הטראגית. אין הגיבורים שלנו מכירים את זהותם האמיתית. בן המלך גדל כבן השפחה, אך כפי שלומדים אנו מהמשך הסיפור משהו מגלה לו את הסוד הגדול, שהוא בעצם "בן מלך". הוא עצמו איננו לגמרי בטוח, אך על כל פנים החשד הזה, עצם האפשרות שהוא אולי בן מלך, גורם לו כאב רב.

דילמת הגשר

כך מספר לנו ר' נחמן:

וחרה לו הדבר מאד לבן... על אשר נתגרש ממדינתו בחנם, כי הסתכל בעצמו ואמר: "למה ועל מה מגיע לי זאת להתגרש... כי מה חטאי? והרע לו מאוד. ומחמת זה לקח את עצמו אל השתייה, והלך לבית הזונות ורצה לבלות בזה את ימיו להשתרר ולילך בשרירות לבו, מחמת שנתגרש בחנם".

כל אדם ואדם הוא בבחינת "בן שפחה" או "בן מלך" שאיבד את זהותם. הסיפור מהווה תיאור לאדם המתייסר בספקות, הקרוע במתח שבין שני תיאורי מהותו, במתח שבין האמונה הדתית האומרת שהוא בן מלך לבין אלה הטוענים שלית דין ולית דיין, והוא לא יותר מבן שפחה. בהמשך מתואר גם מצבו של בן המלך המשובצע בזהותו האמיתית. הוא מאמין בעצמו, אך הוא צריך להוכיח זאת אל מול המציאות הטוענת שהוא בן שפחה.

לפנינו תיאור נפלא של מצבו הקיומי של האדם, שעליו רבים המאמין והממאן. המציאות יכולה להיות מתוארת בשתי צורות, מבחינתו של המאמין ומבחינתו של הממאן, ואין שום אפשרות אובייקטיבית להכריע ביניהן. "כל העולם כולו גשר צר מאוד" – נוסח זה, מעין עיבוד־פופ מאחת מאמרותיו של ר' נחמן, מלמד אותנו את הדילמה. החיים כולם הם "גשר צר" כשבשני צדדיו פעורה תהום אימתנית. מי שלא חי את החוויה לא יבינה. אתה צריך לעבור את הגשר, האם תצליח? אתה חושש מזה. ברור לך שמבחינה אובייקטיבית אתה